The Plot at Gimnazijos St. 2–4 / Šv. Gertrūdos St. 17

The excavation (642 m² in 6 various-sized trenches) on the plot at Gimnazijos St. 2/4, Šv. Gertrūdos St. 17 (Fig. 1) revealed a 2–4.1 m thick bed of cultural layers (Figs. 2–5), the greater part of which consisted of deposits and layers of water-washed grey soil, sand, and more rarely silt. The original ground's surface consisted of sand, oxidised sandy loam, and fine gravel at the H_{abs} 24.75–26.40 m level. The thickest, up to 4.1 m thick, cultural layer was discovered in the N part of the investigated plot, cultural layers up to 2 m thick being found in the S part. The archaeological finds consisted of sherds of various-purpose 15th–17th-century household pottery, stove tile fragments, metal artefact fragments, lead musket balls, and silver and copper 16th–17th-century coins. The 1920s items found discarded inside a building should be mentioned as a separate find complex and include sherds of porcelain, faience, and earthenware household pottery, electric bulbs, broken toys, metal soap dishes, 1925 20-cent coins, and 1923–1927 Virbalis customs seals. The investigation yielded the remains of 5 structures: 3 in the S part of the courtyard; the E side of a cellar in the N part, 2 foundations continuing to the E on the E side of the aforementioned cellar (Figs. 12–13), and the remains of a vanished 19th-century wooden structure in the central part of the courtyard (Figs. 6–11). All of the discovered structures date to the middle – second half of the 19th century, the area's development and the date of their construction having been determined in the course of the historical investigation.

Algirdas Žalnierius,
Dainius Dalčiūnas

Kurpių gatvė 28A

Sklype Kurpių g. 28A, prie jau stovinčio viešbučio pastato R pusės Š kvartalo 22 dalyje numatoma pristatyti 18 m ilgio, 11 m pločio priestatą. Detaliųjų tyrimų metu iki įžemio ištirtas visas pastato užimamas plotas – 198 m². Kauno 22 kvartalas yra senamiesčio PR dalyje prie Nemuno upės. Iš Š jį riboja Kurpių gatvė, iš R – Birštono gatvė, iš P – Karaliaus Mindaugo prospektas, iš V – Palangos gatvė. Numatomas tyrinėti sklypas yra kvartalo ŠR dalyje, prie Kurpių ir Birštono gatvių kampo (1 pav.). Dabartinis žemės paviršius lygus, iškloras betoninėmis trinkelėmis, jo H_{abs} yra 29,30–29,40 m.

Kvartalo istorinius tyrimus 1983 m. atliko B. Sabakonienė (*Kauno paminklų konservavimo instituto archyvas*, f. 5, b. 1111). Sklypo Kurpių g. 26–28, 28A istorinius tyrimus 2020 m. atliko istorikė R. Rickevičienė. Didesnė dalis surinktos istorinės medžiagos susijusi su XIX–XX a., senesnė XV–XVII a. istorinė medžiaga neišliko ar iki šiol nerasta. Iki XVIII a. šis kvartalas buvo Kauno priemiestis, jame nėra pastatų, įtrauktų į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Pagal istorinius šaltinius XVIII a. kvartale gyveno kailiadirbiai ir magistrato valdininkai, kurie 1775 m. miestui mokėjo po 4 auksinus padūmės mokesčių. Tai patvirtina ir gatvės pavadinimas „Garbarska", reiškiantis odminius ir kailiadirbius. 1790 m. padūmės mokesčių knygose kvartale stovintys pastatai įvertinti kaip medinės gyvenamos lūšnos, už kurias miestui mokami 2 florinai mokesčių. Buvusio užstatymo išaiškinimui daug medžiagos suteikia 1843 ir 1860 m. Kauno planai. Pagal juos XIX a. viduryje prie Kurpių gatvės buvo 5 apie 40 m ilgio, 13 m pločio sklypai. Kvartalo P dalyje galais į Palangos

1 pav. Sklypo Kurpių g. 28A vieta 22 kvartale. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 1. The site of the plot at Kurpių St. 28A in Block 22.

ir Birštono gatves suformuotos 6 posesijos. Prie Palangos gatvės sklypai 42–44 m ilgio, 27–30 m pločio. Prie Birštono gatvės sklypai 25 m ilgio, 21–23 m pločio. Intensyvi mūrinė statyba prasidėjo po 1865 m. ir 1880 m. jau vyravo mūrinis užstatymas visame kvartalo plote. Pagal 1843 m. Kauno planą 22 kvartale pažymėti tik mediniai pastatai, o 1860 m. plane jau nurodomi mūriniai namai, stovėję prie Karaliaus Mindaugo prospekto. XIX a. viduryje Kurpių g. 28 vietoje žymimas medinis gyvenamasis namas. Po 1865 m. gaisro jo vietoje per visą sklypo plotį statytas mūrinis dviejų aukštų namas su įvažiavimo vartais pastato viduryje. Jame įrengti butai. Šis užstatymas išliko iki XX a. II pusės, nugriautas rekonstruojant Birštono gatvę.

Archeologiniai tyrimai numatomoje tyrinėti sklypo Kurpių g. 28A vietoje ir artimiausioje aplinkoje buvo atliekami 1987 m. Čia iškasta 10 įvairaus dydžio perkasų ir ištirtas 90,2 m^2 plotas (A. Vaškelis) (*LIIR*, f. 1, b. 1369). Pirminis žemės paviršius, kurį sudaro oksiduotas priesmėlis, rastas visame tyrinėtame plote. Virš jo susiklostė 1,3–1,45 m storio kultūrinių sluoksnių klodas. Seniausias kultūrinis sluoksnis, geriausiai atsekamas prie Kurpių gatvės, pagal radinius datuojamas XV a. Jame užstatymo pėdsakų nerasta. Intensyviausi iki 60–70 cm storio kultūriniai sluoksniai susiklostė XVI–XVII a. Viršutinio XIX–XX a. kultūrinio sluoksnio horizonto storis siekia 40–60 cm. Perkasose 1, 7–10 rasti XIX a. mūrinių pastatų pamatai. Pastatai buvo be rūsių, vietomis užfiksuotos buvusios aslos ir plytinių grindų liekanos. Tyrimų metu surinkta daug archeologinių radinių, kurių didesnę dalį sudarė XIX a. keramikos ir stiklinių dirbinių šukės. Apatiniuose kultūriniuose sluoksniuose rasta XV–XVII a. keramikos puodų, puodyninių ir plokštinių koklių šukių. Į 2021 m. tyrinėtą vietą iš 1987 m. tyrimų ploto patenka 39 m^2.

Naujai statomo pastato vietoje detalieji tyrimai atlikti 198 m^2 plote. Kultūriniai sluoksniai tiesiant kvartalinę šiluminę trasą ir 1987 m. atliktų archeologinių tyrimų metu suardyti

61 m² plote. Be to, apie 20 m² plote kultūriniai sluoksniai suardyti XX a. viduryje tiesiant lietaus ir buitinių nuotekų trasas. Užstatomas plotas tyrinėtas kasant 11 m ilgio, 3 m pločio perkasas, pradedant nuo tyrinėjamo sklypo V dalies. Perkasos orientuotos Š–P kryptimi. Tyrimai prasidėjo nuardant plytelių dangą ir mechanizuotai nukasant žvyro ir skaldos pagrindą, kurio storis su plytelėmis siekė iki 60 cm. Kitame etape mechanizuotai iškelta šiluminė trasa. Šių žemės darbų metu pastebėta, kad kultūriniai sluoksniai, ypač perkasose II–IV, suardyti iki 60–80 cm gylio, o vietomis kultūriniai sluoksniai suardyti iki geologinių sluoksnių, todėl jie nukasti mechanizuotai (2 pav.).

2 pav. Suardyti pamatai ir kultūriniai sluoksniai perkasoje I. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 2. The destroyed foundation and cultural layers in Trench I.

3 pav. Kultūrinių sluoksnių sudėtis Š šlaite. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 3. The composition of the cultural layers in the N slope.

Pirminis žemės paviršius, kurį sudaro oksiduotas priesmėlis, surastas visame tyrinėtame plote. Virš jo buvo susiklostę iki 1,4 m storio kultūriniai sluoksniai. Kaip minėta, dalis kultūrinių sluoksnių, ypač centrinėje tyrinėto sklypo dalyje, suardyta iki pat įžemio platinant Birštono gatvę ir griaunant sklype stovinčius pastatus. Apatinius kultūrinius sluoksnius sudaro iki 35–40 cm storio pilko juodžemio, maišyto su degėsių priemaiša, priesmėlio sluoksniai (3 pav.). Juose rasta įvairios paskirties buitinės keramikos ir koklių šukių, datuojamų XV a. pabaiga – XVII a. Viršutiniuose sluoksniuose rasta XVIII–XIX a. buitinės keramikos ir koklių šukių. Lyginant su tyrinėtu plotu, archeologinių radinių rasta labai nedaug**.** Tai masiniai niekuo neišsiskiriantys archeologiniai radiniai, labai dažnai randami Kauno senamiestyje. Retesnis radinys – suardytuose sluoksniuose aptiktas bronzinis 1853–1856 m. Krymo karo medalis (4 pav.).

4 pav. 1853–1856 m. Krymo karo atminimo medalis. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 4. The 1853–1856 Crimean War commemorative medal.

5 pav. Pastato 1 pamatų liekanos perkasoje I iš P. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 5. The remains of the foundation of Building 1 in Trench I, as seen from the S.

Kultūrinių sluoksnių viršutinėje dalyje rasta dviejų pastatų pamatų liekanų, datuojamų XIX a. viduriu, greičiausiai tai istoriniuose tyrimuose minimų po 1865 m. gaisro pastatytų pastatų liekanos (5 pav.). V *pastato pamatų liekanos 1*, orientuotos P–Š kryptimi, rastos tyrinėto ploto V dalyje. Išlikusi pastato dalis yra apie 10 m ilgio, jo P 6,25 m pločio galas suardytas tiesiant šiluminę trasą. Pastato V pamatas priglaustas prie pastato Kurpių g. 26 R sienos pamatų. Atrodytų, kad pradžioje pastatytas Š pastato pamatas, o prie jo priglausti pastato V ir R sienos pamatai. Pamatai 55–84 cm pločio, išlikęs 40–105 cm aukštis. Išlikęs pamatų viršus H_{abs} 27,73–28,30 m lygyje, pamatų apačia yra H_{abs} 27,30–27,40 m lygyje ir sutampa su pirminiu žemės paviršiumi. Mūryti iš lauko riedulių ir plytų nuolaužų, ristų baltu kalkių skiediniu. Pastato pamatų P dalis mūryta iš plytų, nesilaikant jokio plytų rišimo būdo, plytos 26–26,5x13–13,5x6,5–7 cm dydžio. Išlikusioje pastato dalyje rastos dvi patalpos. Š patalpa (6–1 pav.) yra apie 5,02x4,9 m dydžio, jos plotas 24,7 m^2, P patalpoje įrengtas 4,99 m pločio pusrūsis (6–1a pav.), kurio grindys yra H_{abs} 26,81 m lygyje. Rūsio patalpos P dalis yra nugriauta tiesiant šiluminę trasą.

6 pav. Bendras pastatų pamatų vaizdas iš viršaus. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 6. General overhead view of the building foundations.

7 pav. Pastato 2 pamatų liekanos perkasose IV–V iš viršaus. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 7. Overhead view of the remains of the foundation of Building 2 in Trenches IV–V.

8 pav. XVII a. pamatų liekanos. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 8. The remains of a 17th-century foundation.

R *pastato pamatų liekanos 2*, orientuotos P–Š kryptimi, rastos tyrinėto ploto R dalyje, IV ir VI perkasoje (7–8 pav.). Pastato pamatų liekanas 2 nuo pastato liekanų 1 skiria 2,41–2,6 m pločio tarpas, kuriame buvo istoriniuose šaltiniuose minimas įvažiavimas į pastato kiemą. Išlikusi pamatų dalis yra apie 10 m ilgio, jos P galas suardytas tiesiant šiluminę trasą. R pastatas 5,8–6,12 m pločio, pamatai 65–80 cm pločio. Š dalyje yra 5,7x4,72 m dydžio, 26,90 m^2 ploto patalpa (6–2 pav.). Pats pastatas pradžioje buvo 6,22–6,5 m ilgio, vėliau prie jo P pusės pristatyta 4,41 m pločio patalpa (6–2a pav.), kurios P dalis suardyta tiesiant šiluminę trasą. Pamatai mūryti iš lauko riedulių ir plytų nuolaužų, ristų baltu kalkių skiediniu, išlikęs aukštis yra 80–118 cm. Užfiksuotos tik 6–7 cm storio plytų nuolaužos. Pamatų viršus yra H_{abs} 28,10–28,78 m lygyje nuo žemės paviršiaus, pamatų apačia yra H_{abs} 27,30–27,40 m lygyje ir sutampa su pirminiu žemės paviršiumi.

Neaiškios paskirties mūrinio *statinio liekanos 3* rastos pastato 2 viduje. Išliko tik du mūro fragmentai, kurių išlikęs viršus yra viename lygyje su pirminiu žemės paviršiumi. Mūrų R galai suardyti tiesiant šiluminę trasą. Išlikęs jų ilgis apie 1,4 m, plotis 70 cm, tarpas tarp pamatų yra 80 cm, įgilinti į priesmėlį per 35–40 cm (3, 8 pav.). Pamatai sumūryti iš lauko riedulių ir plytų nuoskalų, ristų baltu kalkių skiediniu. Jų paskirtis neaiški, tai galėjo būti mūriniai stulpai ar kamino pamatai, datuojami XVII a.

Kurpių St. 28A

The excavation of 198 m^2 at Kurpių St. 28A, Kaunas (Fig. 1) revealed up to 1.4 m thick, 15th–20th-century cultural layers (Figs. 2–3), the remains of the foundations of 2 mid-19th-century masonry buildings (Figs. 5–7), and the remains of 17th-century masonry pillar structures with no clear purpose (Fig. 8). The archae-

ological finds consisted of sherds of late 15th–19th-century household pottery and stove tiles as well as a Crimean War commemorative medal (Fig. 4).

KĖDAINIAI

Mantas Užgalis

Smilgos gatvė 8A

Kėdainiuose, Smilgos g. 8A sklype, kuris yra greta senosios turgaus aikštės (dabar Senoji Rinkos aikštė), atlikti mažos apimties archeologiniai tyrimai suprojektuoto bei vėliau pakloto elektros kabelio tranšėjos vietoje. Ši vieta yra į P–PV nuo XV a. suformuotos turgaus aikštės, kuri net iki XVI a. pabaigos buvo pagrindinė turgavietė Kėdainiuose. XVII a. apsigyvenus žydams, aikštės Š dalyje pastatytos Žieminė ir Vasarinė Sinagogos, kurios dabar sudaro Sinagogų kompleksą (UK 1387). Tyrimų vieta yra Kėdainių senojo miesto archeologinės vietovės (UK 5148) ir senamiesčio (UK 16074) teritorijose. Žvalgomųjų tyrimų metu ištirti du 1x1 m bei vienas 2x1 m dydžio šurfas (4 m^2 plotas) bei žvalgyta apie 35 m ilgio atviru būdu kasta trasa (14 m^2 plotas). Iš viso ištirtas 18 m^2 plotas.

Kėdainių Senosios rinkos P dalyje, arčiausiai Smilgos g. 8A sklypo, archeologinius tyrimus vykdė A. Juknevičius. Jų metu atidengti XIV–XX a. kultūriniai sluoksniai, išskirti keturi turgaus aikštės bei trys jos užstatymo horizontai (*ATL 1990 ir 1991 metais*, t. II, p. 28–32; *ATL 2006 metais*, 2007, p. 321–324).

Arčiausiai Senosios rinkos aikštės kastame 2x1 m dydžio šurfe 1 iki 1,2–1,4 m gylio fiksuoti XX a. kultūriniai sluoksniai, perkasimai bei iki 1 m gylio anksčiau pakloti inžineriniai tinklai. Žemiau aptiktas 80–90 cm storio maišytas rusvai pilkos molingos žemės sluoksnis, o apie 2–2,1 m gylyje aptikta kaulų sankaupa. Nustatyta, kad tai naminių gyvulių, t. y. galvijų, kiaulių, ožkos ar avies kaulai. Sluoksnyje rasta XVII–XVIII a. datuojamų raudono molio žiestų koklių fragmentų, juodo ir raudono molio puodų, raudono ir pilko molio neglazūruotų lėkščių šukių (1 pav.). Pasiekus įžemį (rudą molį), apie 2,1 m gylyje aptiktos dar dvi įgilintos duobės 1–2. Duobės į įžemį įgilintos iki 2,9–3,1 m gylio. Užpilde radinių neaptikta.

Šurfas 2 (1x1 m dydžio) tirtas tarp Senosios Rinkos aikštės 3, Smilgos g. 8A ir Smilgos g. 10 namų esančioje teritorijoje. Nors įžemis pasiektas 1,8 m gylyje, čia visų pirma aptiktas XIX–XX a. iki 40 cm storio sluoksnis, kurį geriausia charakterizuoja Čekoslovakijos gamybos porceliano šukė. Žemiau šio sluoksnio aptiktas iki 1,2 m storio pilko priemolio sluoksnis su smulkiomis raudono molio plytų duženėlėmis bei trupiniais. Šiam sluoksniui datuoti radinių neaptikta.

Šurfas 3 (1x1 m dydžio) tirtas ties Smilgos g. 8A pastato R kampu. Tirtoje vietoje iki 50 cm gylio yra judintas sluoksnis, kuriame

1 pav. Šurfe 1 aptikti XVII–XVIII a. radiniai. R. Bračiulienės nuotr.

Fig. 1. 17th–18th-century finds from Test Pit 1.